

HAZAI IRODALOM.

Pædagogiai program-értekezések.

Az elnökség kezdeményezésére és a szerkesztő úr szives felszólítására az alábbiakban ismertetni fogom az 1903—1904. évi iskolai értesítőkből megjelent pædagogiai értekezéseket. Szolgálatot vélek tenni ezzel nemcsak az érdeklődő olvasóközönségnek, hanem mindazoknak, akik valamely pædagogiai kérdéssel foglalkozni óhajtanak.

Az iskolai értesítőkből megjelent pædagogiai értekezések átlagvéve bizonyára elég hű képet fognak adni arról, mennyiben foglalkoznak a tanárok a pædagiával, a pædagiának melyik ága az, mely a tanárokat legjobban érdekli, s átlagvéve mily pædagogiai nézetek uralkodnak a tanárság körében.

Az értekezések megítélésénél azonban önként fölmerül az a kérdés is, mennyiben van haszna a pædagiának, mint tudománynak, ezekből az értekezésekből?

A programértekezések ugyanis két csoportba oszthatók, még pedig nemcsak a pædagogiai, hanem általában az összes értekezések. Egyik csoport a tudományos értekezések csoportja, melynek közönségét a szakemberek teszik, a másik csoportba tartoznak a népszerű értekezések, melyek a tanulóknak vagy a szülőknek vannak szánva.

Lehet a fölött vitatkozni, hogy vajjon milyen cikk volna inkább helyén való az értesítőben, népszerű vagy tudományos cikk? E kérdést azonban itt nem is akarom fejtegetni, hanem veszem magát a tényt, hogy vannak népszerű és vannak tudományos cikkek az értesítőkből, még pedig minden szakból. S hogy a tudományos cikkek közlése régi hagyományos szokás, annak bizonyítására elég például fölémlíteni, hogy *Arany János* értekezése *A nemzeti versidomról* szintén iskolai értesítőben, a nagykőrösi gimnázium értesítőjében, jelent meg először.

Azt azonban senki sem fogja tagadni, hogy a pædagogiai tárgyú értekezés iskolai értesítőben bizonyára helyén való. Helyén való akkor is, ha ez nem népszerű cikk, hanem tudományos értekezés.

Az értekezések nagy része azonban, mely az értesítőkből pædagogiai vonatkozású, — népszerű cikk. Ez arra vall, hogy még mindig általános az a fölfogás, mely szerint a pædagiát voltaképp nem is tudomány, hanem csak gyűjteménye oly gyakorlati ismereteknek, melyeket mindenki megszerez, aki tanítással foglalkozik. Aki tanít, az tehát eo ipso tudja a pædagiát, mert az a foglalkozás ezt a tudást okvetlenül megadja neki. Ez a fölfogás visszatükröződik az ily értekezések nagy részében.

Az ilyen értekezések azonban — sajnos — nem egyebek közhelyek gyűjteményénél. Ilyen közhelyek valóban nem alkothatnak tudományt.

Azonban a tanárnak tudományosan is kellene foglalkoznia a pædagogióával, még pedig minden tanárnak, s nemcsak némelyeknek. Mert ez az a tudomány, melyre a tanárnak a gyakorlatban okvetlenül szüksége van, mely őt első sorban megkülönbözteti a laikustól, s a nevelő eljárás megítélésében fölébe emeli a laikusnak. Ez az a tudomány, mely hivatva van a különböző szaktudású tanárok közt egységes fölfogást megállapítani, s előmozdítani egységes tanügyi közvélemény kialakulását.

Ezzel nem kisebbítem a szaktudást. A szaktudás okvetlenül szükséges, de nem elég. A szaktudás teszi a tanárt szakemberré, pl. nyelvészé vagy fizikussá, de nem teszi őt szakemberré, mint tanárt, mint pædagogust. Ha a tanár nem foglalkozott a tudományos pædagogióával, nincs joga, hogy magát pædagogiai kérdésekben nagyobb tekintélynek tartsa, mint bármely művelt szülő, mint a jogász vagy az orvos, akik szintén olvastak egyet-mást a nevelésről, s némi gyakorlatuk is van, mert hiszen saját gyermeküket nevelik. Pedig az értesítőkből erősen hangsúlyozva látjuk, hogy a nevelés kérdéseiben az iskola, illetőleg a tanár azzal az igénnyel lép föl, hogy véleménye pædagogiai kérdésekben illetékesebb és szakszerűbb. Igenis az, ha a pædagogióával szakszerűen, azaz tudományosan foglalkozott.

A tudományos pædagogia művelése azonban a mi irodalmunkban, fájdalom, még csak nagyon szűk térre szorítkozik. Ezt mutatja az a körülmény is, hogy az összes pædagogiai értekezések közül, melyek ez évben az iskolai értesítőkből megjelentek, egyetlenegy sincs, amely elméleti pædagogióával foglalkoznék.

Mindamellettt örömmel tölthet el az, hogy vannak, akik nagy szeretettel foglalkoznak a pædagogióával, sőt nemcsak szeretettel, hanem alapos tudással is. Ez különösen azokból az értekezésekből tűnik ki, amelyek methodikai kérdéseket fejtegetnek, vagy a pædagogia történetével foglalkoznak. Igaz, hogy ezen a téren van még a legtöbb tradíció. Ebben az íróknak tehát van már bizonyos iskolájuk.

Sajnos, methodikai kérdésekkel aránylag kevesen foglalkoznak. Pedig ez nagyon fontos volna, mert összefügg egész közoktatásunk szellemével. Ha methodikai irodalmunk termékenyebb volna, nem volna szükség arra, hogy a tantervi utasítások oly részletességgel legyenek kidolgozva.

A legtöbb pædagogiai anyagot, mint az szinte természetes, a gyakorló főgimnázium értesítője tartalmazza. Ebben két pædagogiai cikk van. Egyik: Az iskolák egyénisége, *Waldapfel Jánostól*; a másik

pedig beszámoló a szülői értekezletekről, ugyancsak *Waldapfeltól*. Ezenkívül azonban két igen érdekes methodikai preparáció van közölve, melyeket a tanárjelöltek a szaktanárok vezetése alatt készítettek. Az egyik a IV. osztály magyar nyelvi tanítása köréből: Toldi Miklós, *Horváth Jánostól*; a másik, mely három óra anyagát öleli föl, a VI. osztály geometriai tanítása köréből: Első trigonometriai leckék, *Erdős Lajostól*.

Az egyes értekezésekről alább egyenként számolok be. Tárgyuk szerint a következő hat csoportba osztottam őket: I. Általános pædagogia. II. Művészi nevelés. III. Testi nevelés. IV. Család és iskola. V. Methodikai kérdések. VI. Neveléstörténet.

A testi nevelés csoportjába a tárgyalatokon kívül talán még föl lehetett volna venni azokat az értekezéseket is, melyek az alkoholizmusai foglalkoznak. (Szegedi áll. főgimnázium és fehértemplomi áll. főgimnázium.) De úgy találom, hogy ezek inkább orvosi cikkek.

A methodikai cikkek között pedig helyet foglalhatna a *temesvári áll. főgimnázium állandó tanmenete*, melyet külön könyvben az értesítő melléklete gyanánt adtak ki. Minthogy azonban ez voltakép nem értekezés, legyen szabad a figyelmet ezen a helyen fölhívnom reá, mint olyan munkára, amely a legszélesebb körű érdeklődésre tarthat számot.

Ez általános tájékoztatás után, azt hiszem, már rövidebbre vonhatom össze az egyes értekezésekről szóló ismertetést.

I. Általános pædagogia.

1. *Dr. Bartha György*: Vallásosság az iskolában. (Szegedi városi főgimnázium.)

Ez a terjedelmes és alapos értekezés valóságos könyv, 101 lapra terjed. Célja a kath. hitoktatás új rendjét megismertetni a szülőkkal, hogy így a szülői ház az iskolával összhangban működjék a vallásos nevelés érdekében. A szerző igen nagy részletességgel bemutatja a hittanítás egész anyagát és történetét, de nagyon keveset szól a módszerről. Kimutatja, hogy a hittani tananyag új fölosztása sokkal célszerűbb, s a gimnázium jelenlegi tantervével jobban egyezik. Vizsgálja azután, hogy a többi tárgy keretében is hogyan érvényesülhet a vallásos szellem, s szól végül a vallás-gyakorlatokról.

Az értekezés szépen és gonddal van írva, de nem látjuk benne annak nyomát, hogy az újabb methodika haladását a hittanítás keretében mennyiben vették figyelembe? Pedig a hittanítás ellen egyik legfőbb panasz éppen az volt, hogy míg a többi tárgy módszere javult, a hittanításé maradt a régi színvonalon.

2. *Tárkányi György*: Az iskolai istentiszteletek a vallásos nevelés szolgálatában. (Tanári székfoglaló.) (Kolozsvári ev. ref. kollégium.)

Ebben a lendületes tanári székfoglalóban a szerző a vallásos nevelésnek csak egyik eszközét, az ifjúsági istentiszteletet veszi vizsgálat alá. Szól ugyan a hittan-tanításról általában, fölpanaszolja ennek gyarlóságait a múltban. Tapasztalatból mondja, hogy «a tanítás a tananyag száraz beemlézése és eldarálása volt». Majd így szól: «A tanításnál a pädagogiai botlások egész sorozata jut eszembe». Illetékes férfiú, vallástanár, mondja ezt.

Előadja ezután, hogyan véli a hittanítást megjavítani. Az ismeretnél fontosabbnak tartja a szívek megnyerését, a vallásos nevelést. A vallásos nevelés egyik eszköze pedig az ifjúsági istentisztelet, ami új dolog az ev. ref. kollégiumok nagy részénél. Azért szükséges az, mert a gyülekezetek istentiszteletén a beszéd nem az ifjúság értelmi színvonalához van mérve, pedig — mint kimutatja — az istentisztelet legfőbb része, protestáns elvek szerint, a beszéd.

3. *Mázy Engelbert*: Deákotthon. (Kőszegi kath. gimnázium.)

A szerző igen fontos dologról értekezik: a vidéki tanulók elszállásolásáról s ellenőrzéséről. A szállásadó gazdák rendszeren nem sokat gondolnak a tanulók erkölcsi nevelésével, mert hiszen anyagi érdek vezeti őket. Ezért azt óhajtja Mázy Engelbert, hogy legyenek a vidéken deákotthonok: azaz a szállás-adás szerveztesseék, s helyeztesseék az illető iskola felügyelete és vezetése alá. Ki is dolgozza egy ily deákotthon szabályzatát.

4. *Walther Béla*: Iskolai élet Németországban. A tisztelt szülők figyelmébe ajánlja a szerző. (Lőcsei áll. főreáliskola.)

A szerző németországi tanulmányútjának tapasztalatait állítja össze röviden, világosan, tanulságosan. Valóban élénken festi a német tanulók külső életét, viselkedését, modorát, az iskola rendjét s fegyelmét. Majd áttér az iskolai munkára, s mint legfeltűnőbb körülményt emeli ki, hogy a német tanuló sokkal többet és komolyabban dolgozik, mint a mi diákjaink. Ezt a tapasztalást mindenki megerősítheti, aki künnjárt. Leírja azt is, mikép dolgozik együttesen tanár és tanuló, s mennyire megbecsülik a komoly munkát. Igaz, hogy a középiskolába csak a valóban odaváló elem megy, s a pályaválasztás egészen más szempontok szerint történik, mint nálunk. Innen magyarázza a szerző, hogy Németországban emelkedik a reáliskolai tanulók száma, míg nálunk egy idő óta fogy.

Az értekezés valóban értesítőbe való tanulságos olvasmány tanulóknak, tanároknak, szülőknek egyaránt.

5. *Relković Demetria*: A fiatal leány jelleme. (Budapest székesfővárosi VIII. ker. polgári leányiskola.)

Ez az értekezés igen jó olvasmány azon szülők számára, kiknek gyermekei a polgári leányiskolába járnak. A szerző tanácsokat ad nekik, hogyan vezessék a leány nevelését akkor, midőn a polgári iskolát elvégezte, s otthon marad. Mert a 14 éves leány jelleme még nincs kialakulva, csak ezután kezd fejlődni. Keresetlenül, egyszerűen, természetesen, de mégis sok melegséggel mondja el, mit kell tenni. E teendők Relkovič szerint a következők: Először is ellenőrizték a szülők a leány olvasmányait. Azután foglalkoztassák munkával, s első sorban háztartási teendőkkel. A szórakozásra ajánlja a volt «iskolátársak egyesületét». Elmondja, hogyan lehet az akaratot, a cselekvőképességet, a könyörületességet, a mások tiszteletét és megbecsülését fejleszteni. Mindezt röviden, de helyes felfogással tárgyalja.

6. *Dr. Waldapfel János*: Az iskolák egyénisége. (Tanárképző-intézeti gyakorló főgimnázium.)

A szerző igen érdekes eszmét vet föl. Azt óhajtja, hogy minden iskolának legyen meg a maga saját karaktere. Ne legyen olyan túlságos nagy az egyöntetűség az iskolák között, mert ez akadály a fejlődésnek és a kezdeményező képességnek. Ezért ajánlja a helyi tantervek fölkarolását, az iskola hagyományainak a kultiválását, sőt még a külső dolgokban, pl. a névben is a különbséget. Nevezzek el az iskolákat kiváló férfiakról, mint az Németországban szokás; legyen pl. Homeros-gimnázium, Arany János-gimnázium stb.

Mindenesetre nagyon figyelemre méltó mindaz, amit a szerző mond.

7. *Dr. Kunfi Zsigmond*: Prolegoménák a tanári hivatáshoz. (Temesvári áll. főreáliskola.)

Az értekezés *dr. Schneller Istvánnak*, a kolozsvári egyetem pädagogiai tanárának van ajánlva, s alap gondolatán meg is látszik, hogy Schneller hatása alatt készült. Ez a gondolat az, hogy a tanár azon munkálkodik, hogy növendékeiben *intellektuálizált személyiség és akarat* keletkezzék.

A bevezetés sok olvasottsággal, de kissé zavarosan és nehézkesen szól világnézetéről, a kulturális munkáról, s különösen a tanári munkáról. A cikk arra vall, hogy a szerző komolyan és szívesen foglalkozott a tudományos pädagogiával.

8. *Dr. Nógrádi László*: Miért idegenkedik az ifjúság a gyakorlati életpályáktól? (Szolnoki m. kir. áll. főgimnázium.)

A szülőket akarja buzdítni a szerző, hogy fiaikat adják az iparos és kereskedő pályákra. A szerző ki is jelenti, hogy értekezése csupán a szülőkhöz szól. A gyakorlati életpályáktól való idegenkedés okát főleg az urhatnámságban, a hiúságban találja. Statisztikai adatokkal mutatja ki, hogy nemcsak a gimnáziumból, hanem a polgári

iskolából is a nagy többség az ú. n. úri pályákra megy, tehát a polgári iskolák sem nevelnek iparosokat és kereskedőket, hanem kishivatalnokokat. Végül buzdítja a szülőket, hogy iparosokká és kereskedőkké neveljék fiaikat, mert ez hazafias cselekedet.

Az ügyesen, frói rutinnal megírt értekezés jó olvasmány a szülők számára.

9. *Székely Sándor*: Tanulóifjúságunk modora. (Ujverbászi közs. gimnázium.)

Édes-keveset szól a tanuló modoráról. Pedig ez jó tárgy, s mindenesetre megérdemli a földolgozást. E helyett azonban reflexiókat kapunk mindenféleléről: a presbiterekről, iskolaszéki tagokról, pénzvággyról, világbékéről, a rossz nevelésről. Közben példákat a nem sikerült nevelésről; majd a tanuló ifjúság viseletének ríktó rajzát, s végül nehány általános mondást a jó nevelésről.

Tipusa azoknak az értekezéseknek, melyek segítenek a pædagogia hitelét lerontani.

(Folyt. köv.)

Weszely Ödön.

*

Gyakorlati Pædagogia, módszeres havi folyóirat. Felelős szerkesztő *Madzsar Gusztáv*. I. évf. 1. szám. 1904. október. Szeged, Várnay L. kiadása. Előfizetés egy évre (35—40 ív) 10 K.

A szerkesztő beköszöntője ismerteti az új folyóirat célját. «Nem általános pedagógiai elveket fejteget és ismertet, hanem kizárólag a gyakorlati tanításnak s az iskolai belső élet ismertetésének és megvitatásának szolgálatában áll.» Nem szorítkozik egyik vagy másik iskola-fajra, sőt céljánul tűzi «szorosabb kapcsolatot létesíteni az egyes iskola-fajok közt, egyöntetű helyes eljárást teremteni a különböző fajú intézetek életében.» A methodikai célon kívül, amit «első sorban módszeresen feldolgozott mintalecekkel» kíván szolgálni, ki akar terjeszkedni az iskola belső életének nem csupán pedagógiai vonatkozású, hanem administrationalis mozzanataira is.

Örvendetes jelenség, hogy a methodikai kérdések iránti érdeklődés annyira megerősödött, hogy egy tisztán ilyen irányú folyóiratot tudott életre hívni. S még örvendetesebb lesz, ha a folyóirat nemcsak megél, hanem föl is tud majd virágozni. Kétségtelen, hogy számra eléggé jelentékeny iskolaügyi lapjainkban aránylag nagyon ritkán találkozunk methodikai közleményekkel, pedig ezek állának a legközelebbi vonatkozásban az iskolai munka eredményességéhez. Hiba volna ezt csupán a methodikai hajlam hiányának a rovására írni, mert tény az, hogy iskolai életünk még a külső rendezettségben sem jutott el addig, hogy az érdeklődés egészen a belső élet fejlesztésére volna